

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2023-yil 2-son

VOLUME 3 / ISSUE 2 / 2023
DOI: 10.51788/TSUL.CCJ.3.2.

ISSN 2181-2179
DOI: 10.51788/TSUL.CCJ.

Crossref
Content
Registration

MUNDARIJA

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. KRIMINOLOGIYA. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

Niyozova Salomat Saparovna

HUQUQBUZARLIKLARNING VIKTIMOLOGIK PROFILAKTIKASI:

MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA 4

Islomov Bunyod Ochilovich

BRAZILIYA FEDERATIV RESPUBLIKASI JINOYAT QONUNCHILIGIDA JAZONI

YENGILLASHTIRISH INSTITUTI15

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

Toshev Otabek Sodiqovich

O'ZBEKISTONDA ADVOKATNING JINOYAT-PROTSESSUAL VAKOLATLARINI

KENGAYTIRISH MASALALARI: QIYOSIY-HUQUQIY TAHLIL28

Shonazarov Abduvali Shonazarovich

HUJJATLARNI QALBAKILASHTIRISH VA QIMMATLI QOG'OZLARNI

SOXTALASHTIRISH BILAN BOG'LIQ JINOYATLARNI TERGOV QILISHNING

XORIJ AMALIYOTI38

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.ccj.3.2./ZOYK5903>
UDC: 347.934(045)(575.1)

HUJJATLARNI QALBAKILASHTIRISH VA QIMMATLI QOG'OZLARNI SOXTALASHTIRISH BILAN BOG'LIQ JINOYATLARNI TERGOV QILISHNING XORIJ AMALIYOTI

Shonazarov Abduvali Shonazarovich,

Qashqadaryo viloyati yuridik texnikumi o'qituvchisi

ORCID: 0000-0003-2729-526X

e-mail: abduvalicrimelaw@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada hujjatlarni qalbakilashtirish va qimmatli qog'ozlarni soxtalashtirish bilan bog'liq jinoyatlarni tergov qilishda xorij amaliyotining muhim jihatlari yoritilgan. Hujjatlarni qalbakilashtirish va qimmatli qog'ozlarni soxtalashtirish bilan bog'liq jinoyatlar hozirgi zamonda eng keng tarqalgan jinoyatlar sirasiga kiradi. Texnologiya yangiliklari ko'paygan sari undan foydalanish imkoniyatlari oshib boradi. Ayniqsa, hozirgi zamonda hujjatlarning haqiqiylikini saqlovchi xavfsizlik baland bo'lishiga qaramay, ularni qalbakilashtirish yo'llari texnologiya sababli hali ham mavjuddir. Ushbu jinoyatning dolzarbligi shundaki, hujjatlarni soxtalashtirish faqatgina ijtimoiy xavfliligi bilangina dolzarb emas, balki uning zarari ham shaxsga, ham davlatga birdek zarar yetkazadi. Qimmatli qog'ozlarni qalbakilashtirish bilan bog'liq jinoyatlar esa davlatning iqtisodiy siyosatiga putur yetkazadi, shuningdek, iqtisodiy muvozanatni buzishga, davlatda ortiqcha pullar va boshqa qimmatli qog'ozlar ko'payib ketishiga sabab bo'lyapti. Maqolada yuqoridagi muammolarni bartaraf etish uchun xorij amaliyotining dolzarb jihatlari bayon etilgan. Shuningdek, hozirda ko'p uchrayotgan qalbaki hujjatlar va pullarni aniqlashning xalqaro uslublari ifodalangan. Jamiyat taraqqiyotining jadal rivoji davlat siyosatidan tortib to boshqaruv tizimining eng quyi pog'onasigacha barcha sohalarida ish yuritishning zamon talablariga javob bera oladigan usullari qo'llanishini talab qiladi. Shu sababli kerakli metod va usullarni o'rganish va joriy etish muhimdir.

Kalit so'zlar: qimmatli qog'ozlar, identifikatsiya, qalbakilashtirish, jinoyat, tergov, iqtisodiy jinoyat, indelgio, suv belgilari, filigranologiya.

ЗАРУБЕЖНАЯ ПРАКТИКА РАССЛЕДОВАНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С ПОДДЕЛКОЙ ДОКУМЕНТОВ И ЦЕННЫХ БУМАГ

Шоназаров Абдували Шоназарович,
преподаватель Кашкадарьинского
областного юридического техникума

Аннотация. В данной статье освещены важные аспекты зарубежной практики расследования преступлений, связанных с подделкой документов и ценных бумаг. Преступления, связанные с подделкой документов и ценных бумаг, относятся к числу наиболее распространённых преступлений современности. По мере развития технологий расширяются и возможности их использования. Несмотря на высокий уровень безопасности, способствующий сохранению и защите подлинности документов, особенно в наше время все ещё существуют способы их подделки благодаря технологиям. Актуальность данного преступления заключается в том, что фальсификация документов актуальна не только в силу своей общественной опасности, но и в силу причинения вреда личности и государству. Преступления, связанные с подделкой ценных бумаг, подрывают экономическую политику государства, а также нарушают экономическое равновесие, вызывая увеличение избытка денег и других ценных бумаг в государстве. В связи с этим в статье описываются актуальные аспекты зарубежной практики для решения вышеуказанных проблем. Также представлены международные методы выявления поддельных документов и денег. Стремительное развитие общества требует использования современных методов работы во всех сферах: от государственной политики до низшего уровня системы управления. Поэтому важно изучить и внедрить актуальные методы и приёмы расследования таких преступлений.

Ключевые слова: ценные бумаги, идентификация, подделка, преступление, расследование, экономическое преступление, индельжио, водяные знаки, филология.

FOREIGN PRACTICE IN THE INVESTIGATION OF CRIMES RELATED TO FORGERY AND FORGERY OF SECURITIES

Shonazarov Abduvali Shonazarovich,
Teacher of Law College of
Kashkadarya Region

Abstract. This article highlights important aspects of the foreign practice of investigating crimes related to the forgery of documents and securities. Crimes related to the forgery of documents and securities are among the most common crimes of our time. As technology advances, so do the possibilities for its use. Especially in our time, despite the high level of security that preserves the authenticity of documents, there are still

ways to forge them thanks to technology. The relevance of this crime lies in the fact that the falsification of documents is relevant not only because of its public danger but also because it causes harm to the individual and the state. Counterfeiting crimes undermine the economic policy of the state and also upset the economic balance, causing an increase in the excess of money and other securities in the state. That is, the article describes the current aspects of foreign practice for solving the above problems. International methods for detecting counterfeit documents and money are also presented. The rapid development of society requires the use of modern methods of work in all areas, from public policy to the lowest level of the management system. Therefore, it is important to study and implement the necessary methods and techniques.

Keywords: securities, identification, forgery, crime, investigation, economic crime indelgio, watermarks, filigranology.

Kirish

Soxta pullar va qimmatli qog'ozlarni sotish maqsadida ketma-ket ishlab chiqarish, shuningdek, ma'lumotlarning noqonuniy aylanishini qo'zg'atish bilan bog'liq bo'lgan huquqbuzarlarning keyingi noqonuniy harakatlari qalbaki mahsulotlar asrlar davomida og'ir jinoyatlar sifatida tan olingan, jazolarning muqarrarligini nazarda tutadi. Ushbu harakatning yuqori ijtimoiy xavfliligi ko'pchilik sivilizatsiyalashgan davlatlarning jinoyat qonunchiligida o'z ifodasini topgan. Qalbaki pullar yoki qimmatli qog'ozlarni ishlab chiqarish yoki sotish doimiy ravishda moliya-kredit sektoriga hujumlarda salmoqli ulushga ega bo'lib kelyapti, shuningdek turli tahlilchilarning fikriga ko'ra, ushbu toifadagi barcha jinoyatlarning yarmiga to'g'ri keladi. Mamlakatimiz barcha sohada, xususan, jinoyat qonunchiligi sohasida rivojlanib, islohotlar amalga oshirilayotganiga qaramay, turli xil kamchiliklar va qarama-qarshiliklarga duch kelmoqda. Sud-huquq tizimida ijtimoiy munosabatlarni tartibga soladigan ba'zi sohalar yangi texnologiya tufayli ancha yengillashtirilayotgan bo'lsa ham, ulardan noto'g'ri yo'lda foydalanishga urinishlar ham birdek rivojlanib bormoqda. Rivojlangan davlatlarda ushbu muammolarga nisbatan turli yechimlar mavjud. Amerika Qo'shma Shtatlarida iqtisodiy jinoyatlar fuqarolik va jinoiy huquq nuqtayi nazaridan xavfli jinoyatlar sirasiga kiradi. Qimmatli qog'ozlar soxtalashtirilishi tergovini AQSh maxfiy xizmati olib borishi yuqoridagi fikrni isbotlaydi. 1933-yildagi "Qimmatli qog'ozlar to'g'risida"gi [1] va 1934-yilgi "Qimmatli qog'ozlar almashinuvi to'g'risida"gi [2]. Qonunlarga ko'ra, qimmatli qog'ozlar bilan bog'liq firibgarlik moliyaviy bozorlarni manipulyatsiya qilish yoki investorlarni noto'g'ri yoki yolg'on ma'lumotlarga asoslangan moliyaviy investitsiya qarorlarini qabul qilishga ko'ndirish uchun qasddan yolg'on amaliyotlar bilan shug'ullanish jinoiy javobgarlikka sabab bo'ladi.

AQSh tergovchilari doim o'zining sinchkovligi, puxtaligi, kam xato qilishi bilan alohida e'tirofda turadi. Bunga sabab davrlar mobaynida shakllangan tajriba, bilim va ko'nikmalarning natijasidir. Bundan tashqari, jamoaviy ishlash amerikalik ekspertlarning yutuqli tomoni desak, mubolag'a bo'lmaydi. Bunga misol, Richerd

Saferstein o'zining "Forensic science Introduction to" asarida amerikalik ekspertlar doim guruh-guruh bo'lib ishlashlarini bayon qiladi.[3] Masalan, voqea joyini ko'zdan kechirish tergov harakatida odatda voqea joyiga tergovga qadar tekshiruv organlari xodimlari borishsa, AQShda bunday tergov harakatida ekspertlar guruhi safarbar qilinadi. Ular voqea joyini qismlarga bo'lishadi va har bir ekspert alohida-alohida o'zlariga birlashtirilgan hududlarni puxtalik bilan tergov qiladi. Ular har bir detalni puxtalik bilan o'rganib bo'lishgach, keyingi yoki o'zidan oldingi boshqa ekspert bilan joy almashadi. Oldingi ekspert o'zidan keyingi ekspertning hududini qayta analiz qiladi. O'tkazib yuborilgan, nazardan chetda qolgan detallarni boshqa ekspert, albatta, aniqlaydi. Inson xato qiluvchidir, ya'ni inson omili biz xohlaymizmi-yo'qmi, baribir xatoga yo'l qo'yadi. Ammo shaxs xarakteri va ziyraklik individual xarakterga ega bo'lganligi uchun bir shaxs qilgan xatoni boshqa shaxs qayta takrorlamaydi. Xuddi shunday, hujjatlar va qimmatli qog'ozlar tergovida ham amerikalik ekspertlar guruh-guruhga bo'linadi va bitta hujjat namunasi kamida uchtdan beshtagacha ekspert qo'lidan o'tadi.

Sudanning Xartum shahrida joylashgan Sudan fan va texnologiya universiteti Kompyuter va Axborot texnologiyalari fakulteti professori, Alsodiq Bashir o'zining "*Techniques in Detecting Forgery in Identity Documents*" nomli ilmiy asarida soxta hujjatlarni aniqlash tergov harakatlari, uning yangicha uslublari haqida bayon qiladi. Uning aytishicha, birgina AQShning o'zida har yili 500 000 kishi soxta ID lar yoki qalbaki hujjatlardan tahminan 750 million dollar zarar ko'rmoqda [4].

Material va metodlar

Tergovda hujjatning aslini, uni tayyorlash vaqti, usullari va vositalari, ularda qalbakilashtirish alomatlarini, ko'rinmas va kuchsiz ko'rinadigan qaydlarni aniqlash, yonib ketgan hujjatlarni, undagi ma'lumotlarni qayta tiklash zarur bo'ladi. Hujjatlarni tekshirish identifikatsiyaviy va noidentifikatsiyaviy yo'l bilan amalga oshiriladi.

Noidentifikatsiyaviy yo'l hujjatlar tayyorlangan vaqtini aniqlash; u tayyorlangan joyni aniqlash; turli hujjatlarning kelib chiqish manbayi umumiylikni aniqlash; hujjatni saqlash shart-sharoitlarini aniqlash; uning keyinchalik o'zgartirilganlik fakti va usulini aniqlash; ko'rinmas yoki maxfiy yozuvlarni, shuningdek, o'chirilgan, ustiga to'kilgan, yelimlangan, zararlangan yoki yoqilgan qismlarni aniqlash va past ko'rinadigan yozuvlarni kuchaytirish; hujjatni yoki uning alohida rekvizitlarini tayyorlash usulini aniqlashni va boshqalarni o'z ichiga oladi.

Identifikatsiyaviy yo'l esa to'liq hujjat yoki uning bir qismi nashr etilgan aniq chop etuvchi apparat va qurilmani aniqlash; bosma matn ijrochisini aniqlash; yaxlit hujjatni uning qismlari bo'yicha tiklash; xat yoki bosma hujjat materialini aniqlash (masalan, yozuv aniq ruchkada bo'ladigan rangda bajarilganmi) va boshqalarni o'z ichiga oladi.

Bundan tashqari, AQShda qo'lyozma namunalarini tahlil qilishning uchta bosqichi mavjud [5]. Birinchisi – soxta deb taxmin qilinayotgan hujjat bilan haqiqiy hujjat namunalarini solishtirish hamda kerakli eslatmalar, belgilar va farqlarni qayd qilib qo'yish. Haqiqiy namunani tahlil qilayotganda tergovchi gumon qilinuvchi shaxsning, albatta, nazorat ostida bir qancha yozuv namunalarini oladi. Bunda shuni e'tiborga olish kerakki, gumon qilinuvchi tergov uchun yozuv yozayotganini bilmasligi kerak.

Undan ixtiyoriy ravishda, istalgan, oxirgi, biror-bir tadbir haqida yozib berishini so'rash ma'qulroq. Eng yaxshi namuna bo'lishi mumkin bo'lgan yozuvlar xatlarda, kundaliklarda, faxriy yorliqlarda va shaxsiy eslatmalarda bo'ladi. E'tibor berish kerakki, mana shu yozuv namunalariida gumon qilinuvchi tekshirilayotgan, soxta deb taxmin qilinayotgan hujjatda ishlatilgan so'zlar, harflar va belgilarni ishlatgani ishning aniqroq bo'lishini ta'minlaydi. Bu, albatta, tanlanayotgan namuna turini to'g'ri tanlashga bog'liqdir. Tergovchi bunda puxta bo'lishi talab qilinadi. Keyin tekshirilayotgan belgilar va so'zlar haqiqiy namuna bilan solishtiriladi. Bunda tergovchi e'tibor berishi kerakki, hujjatdagi belgilarning o'xshashligi to'plangan namunalarning hammasida bo'lishi kerak. Shuning uchun ko'proq namunalar to'plash tavsiya qilinadi. Nihoyat ekspert hujjatning haqiqiy yoki aksincha ekanligi, uning muallifi haqida o'zining so'nggi xulosasini bayon qiladi va izohlaydi.

Ko'pincha apparat vositalarida ma'lumot izlaridan tashqari kriminalistika uchun odatiy izlar ham uchrab turishi sababli, ko'zdan kechirishga mutaxassis-kriminalistni taklif qilish ham maqsadga muvofiqdir. Tergov amaliyotida kompyuter vositalarining ichki elementlarida barmoq izlari, metallni qayta ishlash asboblari, qo'lda ulash izlari qolganligi holatlari ma'lum [6].

Tadqiqot natijalari

Agar farq aniq bo'lsa, ushbu yozuvlar har xil mualliflar tomonidan yaratilgan degan xulosaga kelinadi. Ammo belgilarning o'xshash bo'lishi muallif bitta ekanligini anglatmaydi. Chunki ikkita shaxs o'xshash xarakteristikaga ega bo'lishi mumkin. Yaxshi ekspert juda ko'p faktorlarni bilishi va o'zining tahlillari natijasida ko'plab takrorlanishlardan xabardor bo'lishi kerak. Bundan tashqari, professionallar shaxs o'zining yozuvini, uning individual belgilarini yashirishga uringanini yoki kimningdir yozuvini ko'chirishga harakat qilganmi yoki yo'qmi, aniqlay olishi kerak. Qo'l yozuvi namunalari ilmiy tahlil qilingandan so'ng ekspert qo'l yozuvi tahlilining yozma hisobotini tayyorlaydi va hakamlar hay'atiga taqdim etadi. Prokuratura ham, advokatlar ham hujjatlar tergov jarayonida istalgan ma'lumotni olish huquqiga egadirlar. Yakunda ekspert o'zi qilgan qarorning sabablarini ifodalashi, kerak bo'lganda, qo'shimcha tushuntirishlar berishi lozim bo'ladi.

Qalbakilashtirish bo'yicha AQSh federal qonunlarida o'n besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosi bilan javobgarlik belgilangan [7]. Federal qonunga ko'ra, xavfsizlik qonunchiligini buzganlik uchun esa yigirma yilgacha qamoq va besh million dollar jarima jazosi belgilangan. Qimmatli qog'ozlar bo'yicha firibgarlik uchun jazo taxmin qilingan sxemada manipulyatsiya qilingan pul miqdori bilan belgilanadi. Ya'ni foyda olish maqsadida biror-bir hujjatni qalbakilashtirish, o'zgartirish yoki soxtalashtirish, shuningdek, foyda olish uchun har qanday soxta, qalbaki, o'zgartirilgan yoki soxtalashtirilgan hujjatdan foydalanish hujjatlarni qalbakilashtirish hisoblanadi. AQSh jinoyat qonunchiligida soxtalashtirish hamda qalbakilashtirish masalasiga juda jiddiy yondashgan holda ularning uch bosqichda sodir etilishi haqida aniq ta'rif keltirib o'tilgan. Ularga muvofiq birinchi bosqichda, shaxs soxtalashtirilgan hujjatni o'ziga ma'lum biror shaxsga namoyish etadi yoki undan foydalanadi. Ikkinchi bosqichda shaxs biror-bir asl nusxadagi hujjatni yasaydi yoki qalbakilashtirib, unga shunchaki

egalik qiladi. Oxirgi bosqichga ko'ra, shaxs faqatgina soxtaligi ma'lum bo'lgan, ammo o'zi yasamagan soxta hujjatga egalik qiladi, ushbu uchala bosqichning barchasi ham jinoiy javobgarlikka tortish uchun asos bo'ladi [8].

Shuningdek, soxta hujjatlarga egalik qilish, olish, qabul qilish yoki taqdim etish, yoki olish maqsadida egasidan boshqa shaxsga (shu jumladan, vafot etgan shaxsga) qonuniy ravishda berilgan yoki unga nisbatan qonuniy ravishda berilgan har qanday hujjatdan foydalanish yoki foydalanishga urinish qalbakilashtirishning boshqa ko'rinishi hisoblanadi. Ushbu moddaning uchinchi qismiga binoan, boshqa shaxsga (shu jumladan, vafot etgan shaxsga) qonuniy ravishda berilgan har qanday hujjatni noqonuniy ravishda qabul qilish to'g'risida oldindan aniq bilgan holda hujjatlarni qalbakilashtirish jinoiy javobgarlikka sabab bo'ladi.

O'tmishda skaner qila olish va rangli printerlar yordamida qimmatli qog'ozlarni qalbakilashtirish unchalik qiyin ish bo'lmagan. Skanerlash orqali valyutada topilgan murakkab chiziqlar va tafsilotlarni olish mumkin. Maxfiy xizmat texnologiya yordamida qimmatli qog'ozlarga skanerlash ilojsiz bo'lgan belgilar qo'shgan. Agarda skanerlash muvaffaqiyatli amalga oshirilgan taqdirda ham, uni chop etishda qiyinchiliklarga uchragan. Eng murakkab printerlar ham, qog'oz ichidagi mayda detallarni chop qila olmaydi. Haqiqiy pullar maxsus qog'ozlarda chop qilingani tufayli qalbakilashtirilgan pullar aslidan farq qiladi. Haqiqatan, soxtalikni anglashning eng birinchi yo'li haqiqiy emasligini his qilishdir. Shuning uchun qog'oz birinchi o'rindagi xavfsizlikdir. Amerika hukumati qalbakilashtirish va nusxa olishlarning oldini olish uchun qimmatli qog'ozlarning dizayni ustida ishlashda davom etmoqda [9].

Mazkur jinoyatlarning oldini olish uchun ko'plab yangiliklar qilindi. Ulardan biri, hozirgi kunda barcha davlatlar tomonidan keng foydalaniladigan – barmoq izlarini olish. Bu birinchi bo'lib xitoylik Chunlin Yang [10] tomonida taklif qilingan. Keyinchalik Niderlandiyada Bin Shoutin va Bart Yakobslar tomonidan soxta hujjatlarni aniqlash uchun barmoq izlari, ovoz, imzo, ko'z nurlari, kaft geometrik shaklini olish kabi identifikatsiya turlari taklif etildi [11].

AQSh hukumati pasportlarga yuz va barmoq izlarining ikkalasini ham qo'shdi. Yuzni aniqlash komponenti 3 kategoriyaga bo'linadi: birinchisi, metodga asoslangan lokal yo'nalish bo'lib, u ko'zlar, burun, og'iz va ularning joylashuvini alohida qismlarga ajratib tekshiradi. Ikkinchisi metodga asoslangan ko'rinish identifikatsiyasi bo'lib, yuzning umumiy ko'rinishini identifikatsiya qiladi. Uchinchisi, aralash metod bo'lib, ikkala metodni birlashtiradi [12].

Pullarni qalbakilashtirishlardan himoyalash bir qancha jarayonlarni va vaqtni talab etadi. Hozirgi vaqtda banknotalarni tayyorlashda "indelgio" usulidan foydalanilmoqda. Ya'ni banknotalar qavariq tasvir tushirish usulidan foydalanilgan holda tayyorlanadi. Mutaxassislarning fikricha, undan nusxa olib bo'lmaydi. Bunday usulda qalbakilashtirilgan qimmatli qog'ozlarni maxsus texnikalarsiz ham aniqlashning iloji bor [13].

Xalqaro miqyosda pasportlarning tarkibiy qismi – barmoq izi – pasportdagi yuz tasviri bilan birga ishlaydi. Barmoq izi hammaning mashhur biometrikasi hisoblanadi. Bu tasdiqlash yoki identifikatsiya qilish usulidir. Ikki barmoq izini solishtirish orqali shaxsning alohida identifikatsiyasini aniqlash mumkin bo'ladi. Biroq u yerda yuz

va barmoq izini tanib olishning ba'zi to'siqlariga duch kelinishi mumkin. Sababi yoshlar va keksalardagi biologik o'zgarishlar aniq individual belgilarni aniqlashni qiyinlashtiradi. Shuning uchun saqlangan shablonlar tez-tez yangilanishi kerak. Bundan tashqari, yuzning holati, soqol, mo'ylov va soch turmagi kabi fon tasvirlari, barchasi tizimning ishlashiga ta'sir qilishi mumkin. Boshqa tomondan, barmoq izlarining yoshga qarab o'zgarishi, izlarning holatga qarab zaiflashishi, shuningdek, quruq, ho'l yoki tirnalgan barmoq izlari tizim sifatiga ta'sir qilishi mumkin. Bundan tashqari, o'ng barmoq izini chapga va aksincha o'zgartirish tizimga ta'sir qiladi [14].

Xalqaro miqyosda hujjatlarning xavfsizlik darajalarini oshirish maqsadida ko'plab ishlar amalga oshiriladi. Ulardan biri – “suv belgilari” deb nomlanadigan texnologiya orqali hujjatlarning belgilarini yashirish [15]. Bunda suv belgilari orqali rasm, yozuv, shakllar va boshqa belgilar ostiga alohida elementlar yashiriladi. Masalan, pullarda, xususan, o'zbek so'mlarida qog'ozlar orasida maxsus gerb shakli mavjud. U yozuvlar va rasmlar ostida yashiringan alohida belgidir. Hozirgi suv belgilarini filigranologiya deb ataluvchi maxsus fan o'rganadi. Suv belgilaridan tashqari, himoya qilishning boshqa o'nlab usullari mavjud bo'lib, ularga grafika elementlari assortimenti (yuqori darajadagi aniqlikda bajarilgan bir rangdagi va ko'p rangli naqshlar, suratlar, portretlar, ramzlar, seriyali raqamlarning muayyan konfiguratsiyasi)dan tortib tartibsiz kiritilgan rangli tolalargacha kiradi.

Xulosalar

Shunday qilib, hujjatlarni qalbakilashtirish va qimmatli qog'ozlarni soxtalashtirish bilan bog'liq jinoyatlarni tergov qilishning xorij amaliyotidan kerakli bilim malaka va ko'nikmalarni egallash, shuningdek, rivojlangan davlatlardagi metodlarni mamlakatimizda joriy etish orqali mavjud muammolarga yechim topgan bo'lardik. Hozirgi kunda texnologiya namunalari rivojlanib borayotgani sababli sun'iy intellekt inson qilishi mumkin bo'lgan ko'p ishlarni tezroq va sifatliroq bajarmoqda. Hozir hujjatlarni identifikatsiya qilib bera oladigan ko'plab platformalar va veb-saytlar mavjud. Biz tergovchilar va ekspertlar mana shunday platformalar va veb-saytlardan kengroq foydalanishlarini taklif qilamiz. Hujjatlarni qalbakilashtirish va qimmatli qog'ozlarni soxtalashtirish bilan bog'liq jinoyatlarni tergov qilishda tergovchi faoliyatini takomillashtirish va tergov ishini yanada yengillashtirish uchun avvalo bu boradagi moddiy-texnik bazani takomillashtirish zarur. Yuqoridagi ishlarni amalga oshirish mamlakatimizda ushbu turdagi jinoyatlarning oldini olish hamda unga qarshi samarali kurashish imkoniyatini oshiradi.

REFERENCES

1. The Securities Exchange Act of 1934. U.S.C
2. The Securities act of 1933. U.S.C. Available at: <https://www.investopedia.com/terms/s/securitiesact1933.asp>
3. Saferstein R. Forensic science Introduction to criminalistics. P. 59.

4. Bashir A. Techniques in Detecting Forgery in Identity Documents. Sudan, 2017, November. The 5th Sudan Conference on Computer Science and Information Technology (SCCSIT'17). El-Nuhoud, Sudan.
5. Miller M.D. Forensic Handwriting and Signature Analysis. 2021.
6. Forensics. The team of authors. Tashkent, 2018.
7. Federal crime of counterfeiting money. 18 U.S.C. § 471. Federal Law in USA.
8. Federal laws on counterfeit United States currency. Eisner Gorin LLP is committed to answering your questions about Criminal Defense law issues in Los Angeles, California.
9. Shang S., Memon N., Kong X. Detecting documents forged by printing and copying. *EURASIP J. Adv. Signal Process.*, 2014, vol. 140.
10. Yang Ch. Fingerprint biometrics for ID document verification. 2014, Oct. 23.
11. Hoepman J.-H., Jacobs B. E-passports without the big picture. Radboud. University Nijmegen, Netherlands Publ., 2006, February 20.
12. Nickel J. Detecting Forgery. Forensic investigation of documents. University of Kentucky, 2005.
13. Wigger E. Criminalistic Techniques - Guidelines for Criminologists. 2004.
14. Al-Ameri M., Mahmood B., Ciylan B., Amged A. Unsupervised Forgery Detection of Documents: A Network-Inspired Approach. Graduate School of Natural and Applied Sciences, Gazi University, 06570 Ankara, Turkey, 2023.
15. Umair Kh., et al. An Intelligent Three-Level Digital Watermarking Method for Document Protection. *Mehran University Research Journal of Engineering and Technology*, 2021, Apr., vol. 40, no. 2, p. 323.

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2023-yil 2-son

VOLUME 3 / ISSUE 2 / 2023

DOI: 10.51788/TSUL.CCJ.3.2.

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

BOSH MUHARRIR:

N. Salayev

TDYU Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrası professori, yuridik fanlar doktori

BOSH MUHARRIR:

Y. Kolenko

O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi boshlig'i

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI

D. Bazarova

TDYU Jinoyat-protsessual huquqi kafedrası mudiri, yuridik fanlar nomzodi, professor

Mas'ul muharrir: K. Hakimov

Muharrirlar: Y. Mahmudov, Y. Yarmolik

Musahhih: M. Patillayeva

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Faks: (0371) 233-37-48.

Veb-sayt: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1386.

Jurnal 2023-yil 1-iyunda bosmaxonaga topshirildi.

Qog'oz bichimi: A4. Shartli bosma tabog'i: 5,35.

Adadi: 30. Buyurtma: № 30.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.

ISSN 2181-2179

© Toshkent davlat yuridik universiteti